

УДК 811.111:81'42

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.30>

**ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СПОРТИВНОГО ЖАРГОНУ
У СУЧАСНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ
АМЕРИКАНСЬКОГО СПОРТИВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ)**

**PRAGMATIC POTENTIAL OF SPORT JARGON IN LANGUAGE SOCIAL STRUCTURE
(BASED ON AMERICAN SPORTS MEDIA DISCOURSE)**

Купчишина Ю.А.,

orcid.org/0000-0002-9618-6107

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету*

Дмитрошкін Д.Е.,

orcid.org/0000-0002-1900-754X

*старший викладач кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету*

У статті розглянуто загальні особливості спортивного жаргону у медіа дискурсі. Стисло подано особливості поширення й використання жаргонізмів. Виділено два види спортивного дискурсу: формальний спортивний дискурс і неформальний спортивний дискурс, а також розглянуто тематичні групи спортивного жаргону за семантичною ознакою. Спортивний жаргон (сленг) потребує глибокого вивчення не лише з лінгвістичних, а й з соціальних причин: твердження про особливий соціальний статус фізичного виховання та спорту є беззаперечним. Галузь фізичної культури відзначається динамічним характером: з'являються нові види спорту, до фізичного виховання залучається ширше коло громадян. У статті детально розглядається спортивний жаргон, як семантичне явище. Найбільшу тематичну групу семантичних номенів у спортивному жаргоні становлять номени на позначення осіб. За відношенням до спорту – це самі спортсмени, їх об'єднання в команди та тренери. До номенів, утворених внаслідок семантичних перенесень належать: дії спортсменів, спортивні прийоми, частини тіла, місце змагань, тренувань, спортивних локацій, позначення різних спортивних предметів. Проаналізований матеріал засвідчує, що спортивний жаргон є явищем відносно новим в українській мові, тому й переважна більшість семантичних номенів спортивного жаргону є інноваційними. Така активність та кількість семантичних груп спортивного жаргону спричинена відсутністю суворих норм і обмежень до творення, а також потребою заповнювати мовні лакуни для успішної комунікації у медіа дискурсі. Отримані висновки можуть бути використані для формування навчальних посібників та методичних видань з лексикології, соціолінгвістики, у викладанні спецкурсу «Соціолінгвістичні проблеми в аспекті перекладу».

Ключові слова: спортивний сленг, жаргон, семантичний аспект, прагматичний аспект, спеціальна лексика, медіа дискурс.

This paper addresses the general features of the sociolinguistics and translation. The peculiarities of the usage, formation and pragmatic functions of jargonisms are briefly presented in the research. Two types of sports discourse are distinguished: formal sports discourse and informal sports discourse, as well as thematic groups of sports jargon are considered on the basis of semantics. Sports jargon (slang) requires deep investigation not only for linguistic, but for some social reasons as well: the statement on the special social status of physical education and sports has been undeniable. The field of physical culture can be characterized by its dynamic and fascinating nature. The article examines sports jargon as a semantic phenomenon in detail. The largest thematic group of semantic nomens in the sports jargon belongs

to nouns denoting people. These are the athletes themselves, their performance in teams and coaches. Nomens formed in the result of semantic transfers include: actions of athletes, sports techniques, parts of the body, place of competition, training, sports locations, various sports items. The analysed material proves that sports jargon has been a relatively new phenomenon in the Ukrainian language, therefore the vast majority of semantic nomens of sports jargon are called innovative. The results of the texts analysis allow the authors of the paper come to the conclusion that there is a rise in the tendency of interpenetration of different discourses, which is caused by the great interest in the phenomenon of sport on behalf of different participants of sport discourse; by the growing number of social relationships and the roles performed by linguistic personalities; by globalization processes. Conclusions, obtained in this study, can be used to create tutorials on sociolinguistics and translation or in teaching the special courses as "Sociolinguistic aspects of Translation".

Key words: sports slang, jargon, semantic aspect, pragmatic aspect, special terminology, media discourse.

Наукове дослідження спрямоване на вивчення субстандартної частини спортивної лексики – спортивного жаргону (сленгу). Робота виконана в рамках традицій сучасної соціолінгвістики та перекладознавства і окреслює низку мовних рис спортивного дискурсу. Широку експансію спорту у багатьох сферах ми пояснюємо частиною процесу глобалізації або навіть американізації [3], що передбачає, зокрема, необхідність відстежувати мовні процеси у спортивній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявні лише окремі праці, що досліджують спортивну термінологію (М. Паночко); аспекти соціальної мови уболівальників, фанатів (Т. Єщенко). Під *спортивним жаргоном* ми розуміємо лексико-фразеологічну систему спортивного соціолекту [4; 5]. Поняття «сленг» і «жаргон» використовуються у нашому дослідженні як синоніми [4; 5; 7]. Проте, зазначимо, що за своїм походженням сленг є англійським словом і найчастіше вживається на англійськомовному ґрунті, тобто як певний компонент субстандартної лексики англійської мови. Для вітчизняної лінгвістики традиційним є використання терміну «жаргон» як частини вокабуляра української мови [1]. Аналіз теоретичних розвідок [4; 5; 7] свідчить, що сьогодні бракує досліджень, які б узагальнювали питання студіювання жаргону в соціолінгвістиці; у вітчизняних та зарубіжних лінгвістичних бачимо істотні відмінності в поглядах на жаргон, його тлумачення і властивості, семантичні номени у спортивному жаргоні; ці питання не вивчаються науковцями комплексно, на матеріалі різних мов, в історичному розвитку.

Жаргон і сленг входять до соціально-комунікативної системи української та англійської мов, а саме – до складу субстандартної лексичної системи, що відкриває можливості для їх більш детального аналізу. Таке дослідження можна здійснювати зокрема щодо українського спортивного жаргону та англійського спортивного сленгу, які є особливими професійно-корпоративними лексиконами для вираження понять однієї сфери діяльності – спорту.

Актуальність роботи. Детальний опис українських та англійських спортивних лексичних одиниць дозволяє здійснювати їх глибокий лінгвістичний аналіз, важливу роль у якому відіграє визначення прагматичного потенціалу спортивного жаргону у медіа дискурсі зокрема. Підсумком такого аналізу може стати визначення лексико-семантичних властивостей американського жаргону, так само як соціолінгвістичні дані про його мобільність, соціальні колективи – носії жаргону тощо. Отже, наукові розвідки такому напрямку є **актуальними**.

Постановка завдання. Одне з ключових завдань нашого дослідження полягає у встановленні семантичних параметрів спортивного жаргону у сучасній соціальній структурі мови, а також у розкритті прагматичних інтенцій таких слів і словосполучень, закладених автором.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про специфіку використання спортивного жаргону, необхідно виділити дві основні його характеристики, що напряму пов'язані із прагматичним ефектом, закладеним у такі слова та вирази:

1. В той час коли використання професійного жаргону обмежене (ним володіє лише невелика група людей, що працюють за одним фахом, або займаються одним видом діяльності), використання спортивного жаргону є необмеженим, а значення таких лексичних одиниць зрозумілим широкому загалу завдяки популярності спорту в США. Тобто, ареал використання спортивного жаргону поширюється на будь-яку сферу життєдіяльності людини. Завдяки використанню спортивного жаргону автор повідомлення може легко досягти прагматичного ефекту, передати емоції, образність тощо.

2. Звичайний спортивний термін при переході в іншу сферу стає спортивним жаргоном. Те, що власне в сфері спорту не є жаргоном, а лише звичайним терміном або поняттям, автоматично вважається жаргоном, або сленгом, якщо використовується в інших сферах – людина, що використовує спортивні терміни в своєму спілкуванні звучить як людина, що насичує своє мовлення розмовним сленгом, робить мовлення більш

забарвленим. Прагматичний ефект досягається завдяки перенесенню образу спортивного явища на інше поняття.

Американський спортивний жаргон завжди є семантично мотивованим. За лексичною формою його можна поділити на такі типи:

1. Одна лексема. Жаргонізм представлений одним словом, яке передає розгорнуте поняття у стислій лексичній формі і використовується для простоти викладення матеріалу або швидкого мовлення спортивного коментатора, наприклад: *chirp: to trash talk the opposing team*. Буквально – цвірінкати, щebetати. В українській мові цьому дієслову відповідає вираз – *словесна перепалка*. Інший приклад – *sieve: a goaltender who allows a lot of goals, usually referred to as being full of holes*. В українській мові маємо відповідник «*решето*».

Сюди також відносяться і жаргонізми, які представлені однією лексемою, що зміщує образ звичних нам понять на спортивні предмети та явища, наприклад: *to park the bus* – поставати/припаркувати автобус (футбольний жаргон, позначає гру в “глухий” обороні – наче на дорозі перед суперником поставили автобус і він не в змозі пройти вперед); *butterfly* – метелик (стиль гри голкіпера в хокей – відповідно до рухів, зокрема руками, нагадує рух крил метелика).

2. Складні слова, словосполучення, часто із використанням власних назв (імен спортсменів). Такі жаргонізми напряму пов’язані із образом та діяльністю людини, ім’я якої використано, історичними подіями, культурою нації. Наприклад: *Uncle Charlie: curveball pitch*. Буквально – кручена подача (бейсбол). Часто цей вираз використовується для позначення будь яких дій або вчинків, що ставлять іншу людину в незручне або скрутне становище. В українській мові використовується відповідник – *поставити кому підніжку*.

LeBronning – симулювання. Походить від імені відомого баскетболіста Леброна Джеймса (LeBron James) за його відверті симуляції під час ігор.

3. Вирази. Сюди відносимо складні вирази або речення, що передають емоційну забарвленість. Розглянемо наступні приклади: *no soup for you* – а тобі, малече, кашки не дамо / а тобі зась (популярний вираз американського спортивного коментатора, який він використовує, коли говорить про заблокований кидок в баскетболі) [2; 6]. В Україні один із спортивних коментаторів часто використовує фразу «*добрий вечір, я диспетчер*» в подібних ситуаціях, тому при перекладі чи адаптації спортивного жаргону можемо використовувати такі вирази, як такі, що існують в нашому

спортивному медіа дискурсі. У наступному прикладі розглянемо вираз: *It's a game of inches* – боротьба за кожен сантиметр поля / викладатися на повну.

Необхідно зазначити, що незважаючи на лексичну форму, американський спортивний жаргон завжди реалізує в собі прагматичний ефект, незважаючи на те, чи жаргонізм використовується в сфері спорту, чи за його межами. Прагматичний ефект досягається шляхом підбору відповідного образу, який асоціюється спортсменами із звичними для них поняттями у сфері спорту, та його семантичне перенесення на такі номени. Наприклад: *pillows* – щитки воротаря (хокей). Тут реалізовується образ великого предмету, на якому можна спати. Часто хокеїсти вживають слово *pillows* для створення дещо комічного ефекту. Розглянемо приклади:

Brick – в молоко (невлучний кидок в баскетболі). *He's been throwing bricks all night long*. – *Сьогодні він всю гру “маже”*. В даному випадку прагматичний ефект досягається за допомогою образу цеглини, яка протиставляється баскетбольному м'ячу. Якщо людина кидає цеглу, вона робить це недбало, грубо, що є повною протилежністю кидка в баскетболі, де м'яч посилається до кошика плавним рухом руки.

Cookie – *подарунок* (несильна подача в бейсболі, яку легко відбити). *He hit a homerun on that cookie from the pitcher*. – *Він вибив хоумран на легкій подачі пітчера*. В даному випадку прагматичний ефект досягається завдяки образу печива (смачне та солодке), який переноситься на подачу. Тобто, в даному випадку наголошується на тому, пітччер просто зробив приємний подарунок відбиваючому.

Протилежним до *cookie* є жаргонізм *mustard* – швидкий, сильний кидок (бейсбол). *He struck him out with that mustard*. – *Він вибив його сильною подачею*. Прагматичний ефект полягає у використанні образу гірчиці (*mustard*) як чогось неприємного, гіркокого.

Clapper – сильний удар ключкою із замахом (хокей). *He scored with a nice clapper late in the 3rd*. – *Він забив гол потужним кидком із замахом наприкінці третього періоду*. Даний приклад показує як звуконаслідування може передавати прагматику повідомлення в спорті. *Clapper* – буквально той, що клацає. Потужний кидок із замахом ключки завжди супроводжується звуком клацання ключки по льоду та шайбі. Порівняймо: *strong shot* і *clapper*. Хоча обидва слова передають поняття потужного удару, у першому випадку мова йде лише про його силу, в той час як в дру-

гому – про ефект, який цей удар створює (глядачі на трибунах і телеглядачі чують момент виконання цього кидка, через що він може здатися ще потужнішим). Використовуючи такі слова, автор повідомлення завжди може наголосити, виділити чи навіть дещо перебільшити описуване явище чи поняття.

Прагматика спортивного жаргону прямолінійно залежить від семантики слів, які використовуються для його утворення. Так, наприклад, жаргонізм *moonshot* позначає сильний удар за межі стадіону, що приносить команді очки (бейсбол). Часто так описують удар, при якому м'яч вилітає по високій траєкторії. Використовуючи це слово, автор повідомлення створює образ надзвичайно потужного удару: м'яч не просто вилетів за межі ігрового майданчику – його, наче, відправили на місяць.

Аналогічним прикладом є жаргонізм *wheels*, що позначає ноги. Він часто використовується тоді, коли на ногах спортсмена робиться акцент, тобто, як правило, мова йде про ігровий момент, в якому необхідно швидко бігти: *he drives a wheel play* – він змусив суперника бігти на м'яч. Слово *wheels* утворює асоціацію із автомобілем, який швидко їде. В цьому, власне, і полягає процес досягнення прагматичного ефекту, а саме *перенесення відомого всім образу на спортивне поняття або явище*.

Часто в спортивному жаргоні використовуються власні назви, імена спортсменів, топоніми. В окремих випадках вони лише описують термін, що асоціюється із людиною, яка його винайшла. Наприклад: *Panenka* – Паненка (легкий удар в футболі, при якому м'яч плавно опускається на землю). Такі жаргонізми не передають образність та емоції, а лише вказують на певний термін, розуміння якого вимагає екстралінгвальних знань. Однак, в переважній більшості випадків, такі жаргонізми чудово передають прагматику мовлення та розкривають звичайні поняття і терміни із вираженими емоціями автора повідомлення. Для прикладу розглянемо жаргонізм *kronwalled* – «розмазаний» по борту. Утворений він від імені хокеїста Нікласа Кронвола (Niklas Kronwall), який славився виконанням жорстких силових прийомів на борту. Окрім перенесення образу цього хокеїста для зображення жорсткої гри, маємо елемент гри слів, де слово *wall* репрезентує надійну та непрохідну оборону. Таким чином, дієслово *to kronwall* закріпилося серед хокеїстів як таке, що позначає не просто силовий прийом, а дуже жорсткий силовий прийом, як правило на борту. Тому, наприклад, в реченні *he*

was kronwalled along the boards мова йде про те, що суперника дуже жорстко зустріли біля борту, після чого він не зміг продовжити рух вперед. Порівняймо: *he was hit along the boards* – *проти нього застосували силовий прийом* і *he was kronwalled along the boards* – *його просто розмазали по борту*. Використання такого жаргону допомагає спортивним коментаторам передавати емоції та більш яскраво описувати події на спортивному майданчику (саме тому в США спортивний коментар часто називають *color commentary*).

Деякі спортивні оказіоналізми можуть бути суто оказіональними. *Smashville* – потужна гра команди з міста Нешвіл (утворено за допомогою злиття слів *to smash* і *Nashville*). Наприклад: *we're going to Smashville* – *ідемо грати в Нешвіл і легко там не буде*. Дана лексема була утворена як оказіоналізм одним із спортивних репортерів та використана як заголовок до статті, в якій описувався період сильної гри команди із Нешвіла. Однак, пізніше цю лексему почали все частіше використовувати самі гравці кожного разу, коли мова йшла про виграшну серію команди із Нешвіла. Таким чином, *Smashville* стало жаргонізмом, який яскраво передає прагматичний ефект, а саме образ потужної команди, яка “змітає” всіх на своєму шляху.

Часто прагматика повідомлення передається в образах, які не мають логічного співвіднесення із описуваним терміном або явищем. Наприклад: *hose* – рука бейсболіста, якою він виконує кидки, тобто “*робоча рука*”; *cinderella* – *аутсайдер*. Існують випадки, коли прагматичний потенціал спортивного жаргону залежить від контексту або ситуації, в якій він використовується. Наприклад, жаргонізм *pylon* буквально позначає незграбного гравця. Однак, залежно від того, де, ким і для кого промовляється слово *pylon*, його можна трактувати як:

1) незграба (відсутній прагматичний ефект; найчастіше використовуватися в офіційному стилі для публікації в пресі, Інтернет ресурсах тощо);

2) стовп/стовпчик/вкопаний, наприклад: *...його обходять як вкопаного* (передача образу малорухомого гравця без використання грубого образу; більш характерно для мовлення коментатора або аналітика при аналізі матчу);

3) бадиль (грубий образ, що використовується лише спортсменами в професійному колі).

Спортивний жаргон також може використовуватися для прийому гри слів з метою досягнення гумористичного ефекту. Наприклад слово *ballpark* – стадіон (бейсбольний). Популярність

бейсболу в США вплинула на широке використання цього слова і з часом воно набуло значення приблизної суми, цифри. Так, наприклад, в популярному серіалі «Друзі», автори використали *ballpark* у діалозі, і досягли гумористичного ефекту в сцені де. Один із головних персонажів запитує свою подругу про кількість хлопців, які були у неї до нього:

I don't need the actual number, just a ballpark.

Ok, it is definitely less than a ballpark.

Гра слів на основі спортивного жаргону може відбуватися не лише в побутовій сфері, а й в спортивному дискурсі.

Існують жаргонізми, які використовуються в різних видах спорту і, відповідно, позначають різні поняття. Наприклад, слово *wood* в спортивному жаргоні може позначати як ключку (хокей) так і битку (бейсбол). Однак, попри різні значення, семантична мотивація залишається однакою (обидва спортивних знаряддя виготовленні із дерева). Однаковою є і прагматика – використовуючи жаргонізм *wood* замість звичних *stick* та *bat* автор повідомлення виражає дещо зухвалий тон мовлення, свою самовпевненість, відходить від формального способу спілкування.

Значна кількість спортивних жаргонних висловів утворені завдяки метафоризації та функціонують як ідіоми. Прагматичний ефект таких жаргонних виразів спрямований на створення у реципієнта дещо перебільшеного образу описуваного явища, надмірне виділення його ознак, підсилення значущості. Так, наприклад, вираз *drop a dime* (дослівно «кинути дайм або монету в 10 центів») означає гарну, витончену і результативну передачу. Походить із часів, коли таксофони були єдиним способом швидко зателефонувати комусь, якщо поблизу не було домашнього чи офісного телефону. Тобто, кинувши монету в таксофон, людина налагоджувала зв'язок з іншою людиною (часто передавала важливу інформацію, надавала допомогу). Тому, в баскетболі жаргонізм *drop a dime* почали використовувати для опису важливих і результативних, часто важких передач. На відмінну від використання звичайного *to make a pass/assist*, використовуючи жаргонний вислів *drop a dime* автор повідомлення часто передає також образ блискавичної, граної або навіть витонченої передачі.

Вираз *kill yourself on the court*, що означає викладатися до останнього, перебільшує значення самовіддачі спортсмена. Вживаючи такий вираз, тренер фактично говорить, що йому байдуже як, але команда повинна досягти бажаного результату. Гравець повинен віддати життя за

перемогу. Використання в спортивному жаргоні підсилюючих слів, на кшталт *kill* мотивує та заряджає спортсменів, що є невід'ємною частиною змагального процесу. Жаргонізми такого типу реалізують образ крайньої необхідності та виражають підсилену емоцію автора повідомлення, а саме: *мені байдуже до вас і до вашого здоров'я; перемога – єдина наша ціль, без неї ви нікому не потрібні*. Прагматичний ефект таких жаргонізмів прямо залежний від значення підсилюючих слів, які використанні в їх складі.

Досить часто такі жаргонізми використовуються і в повсякденному мовленні. Коли ми змінюємо правила або підхід до справи, ми можемо використати вираз *to move the goal posts*, що походить з американського футболу. Пересування воріт унеможливорює для суперника влучення в них м'ячем. Прагматичний ефект досягається завдяки використанню образу спортивного майданчику і його зміни, що заборонено в спорті, тобто під гри жодна з команд не може переставляти ворота. Відповідно жаргонізм *to move the goal posts* позначає зміну правил, пристосування їх для досягнення бажаного результату, часто нечесним або неправильним шляхом. Вираз може використовуватися, коли ми говоримо про нечесну гру по відношенню до когось та ускладнення роботи інших, або про хитрощі та махінації з метою полегшення своєї роботи.

Висновки. Жаргон американського спортивного медіа дискурсу завжди є семантично мотивованим та характеризується емоційним забарвленням. Прагматичний ефект спортивного жаргону полягає у виділенні якостей описуваного явища, яке може проявлятися у перебільшенні або, навпаки, зниженні образності висловлювання. Так, зокрема, прагматика спортивного жаргону включає в себе іронію, вираження позитивного та негативного ставлення або ознак, підсилену емотивність висловлювання, метафору. Завдяки популярності спорту жаргон, що використовується фахівцями у цій галузі, є загально відомим і широко вживаним, тому часто використовується в інших сферах життєдіяльності людини. Прагматичний ефект залишається однакою – виділення особливостей описуваного явища. Американський спортивний жаргон може вживатися як у неформальній сфері (спілкування між спортсменами, тренерами) так і у формальній сфері (репортери, спортивні коментатори, преса). *Перспективу* наукових досліджень вбачаємо у створенні словника спортивних жаргонізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. К.: Критика. 2003. 334 с.
2. 100+ Basketball Terms: *Modern Slang, Moves, and Rules*. веб-сайт. URL: <https://www.dictionary.com/e/basketball-words/> (дата звернення: 29.03.2023)
3. Lighter J.E. Introduction // *Historical Dictionary of American Slang*. Volume 1. A-G. New York: Random House, 1994. LVIII p.
4. Partridge E. *Slang Today and Yesterday*. London: Routledge and Kegan Paul, 1979.
5. Thorne T. *Dictionary of Contemporary Slang*. Third Edition. London: A&C Black Publishers Ltd., 2007. 494 p.
6. Sports Slang. веб-сайт. URL: <https://slang.net/terms/sports> (дата звернення: 29.03.2023)
7. Washington R.E., Karen D. Sport and society // *Annual Rev. Sociology*. No 27. 2001. P. 187–212.